

1.01 izvorni znanstveni članek

UDK 930.253.4:929 Auersperg J.A.
prejeto: 4. 9. 2003

Irena Žmuc

dipl. zgodovinarica, muzejska svetovalka, Mestni muzej Ljubljana, Gosposka 15, SI-1000 Ljubljana

Zapuščina grofa Janeza Andreja Auersperga

IZVLEČEK

Turjaška palača v Ljubljani je v stanju prenove, kakršna se ji ni zgodila v zadnjih stotih letih. Ker pa poslopje ni samo lupina, ampak tudi vsebina, smo želeli na osnovi zapuščinskega zapisnika po grofu Janezu Andreju Auerspergu, ki je v letih 1654 do 1658 zgradil palačo, približati življenje sredine 17. stoletja v Ljubljani. Ko je v letu 1664 Janez Andrej umrl, je zapustil tri nepremičnine: palačo v mestu ter gospostvi Dragomelj in Turjak. Popis premičnega premoženja po umrlem grofu nam je dal možnost pokukati v mestno bivalno kulturo visokega družbenega sloja in ga primerjati z imetjem na podeželskih posestvih. Prepoznali smo tudi življenjski stil grofa Auersperga.

KLJUČNE BESEDE

Auersperg, 17. stoletje, plemstvo, popis premoženja, Ljubljana, Dragomelj, Turjak

SUMMARY

THE LEGACY OF COUNT JANEZ ANDREJ AUERSPERG

The palace of Turjak is in the stage of renovation such as did not happen in the previous hundred years. As the building is not merely a shell but content as well, we wished - based on the probate record after count Andrej Auersperg who built the palace in the period 1654-1658 - to enlighten the life of the mid 17th century in Ljubljana. When in 1664 Janez Andrej died, he left three fixed properties: a palace in town and two seigniories, Dragomelj and Turjak. The inventory of movable property of the deceased count offered us an insight into town residential culture of the high social class, and a comparison to the property of provincial estates. We have also recognised the lifestyle of count Auersperg.

KEY WORDS

Auersperg, 17th century, nobility, inventory of property, Ljubljana, Dragomelj, Turjak

O Auerspergovi palači, prenovi, Mestnem muzeju Ljubljana in tekstu

Od leta 1928 je bil Turjaški dvorec na Gosposki ulici v lasti ljubljanske oblastne samouprave, od leta 1935 pa Mestne občine ljubljanske; le-ta ga je namenila za domovanje takrat snujočega Mestnega muzeja Ljubljana. Vrsto let ni nihče posegal v stavbno lupino ali "nedrje" pod palačo, vse do leta 1998, ko je muzej začel "totalno" prenavo. Prvič po stotih letih smo ponovno razgalili stene in tla palače, sledili ostankom pred njeno zidavo, pa nato prezidave, dozidave in gradbena mašila v teku stoletij. Arheološke najdbe in stavbne raziskave so dale nova vedenja o tej imenitni, v osnovi baročni palači.

Toda palača ni ostala prazna lupina, zato smo se vprašali, s čim je "investitor" grof Janez Andrej Auersperg napolnil nove, lepe sobane? Tako smo segli po zapuščinskem inventarju grofa Janeza Andreja v Arhivu Republike Slovenije. Imetje so popisali po njegovi smrti leta 1664.

Predvsem zato, da bi lahko na bodoči stalni razstavi Mestnega muzeja predstavili eno najpomembnejših plemiških družin na Kranjskem, prvega lastnika baročne palače in vrednost njegovega "premičnega" premoženja, predvsem pa način življenja in materialno kulturo obdobja in družbenega sloja.

Ker je bil grof hkrati še lastnik gospostev Dragomelj in Turjak, smo skušali primerjalno prikazati, "kaj je imel in kaj je kje počel". Prevedli smo popis pohišja¹ v palači v Ljubljani, njegovi graščinski posestvi pa jemljemo bolj za primerjavo, kolikšna je bila razlika med opremljenostjo mestne palače, po očetu podedovane graščine in priženjenega gospostva ter da bi videli razkorak življenja plemiča v mestu in na podeželju.

Smrt nič ne vpraša, po svoje se obnaša²

Pisalo se je leto 1664, 8. oktober. Umrli je Johann Andreas Graf zu Auersperg oziroma Janez Andrej grof Turjaški. Ljubljanski kronist Dolničar je to grofovsko smrt prezrl, prav tako je niso zabeležili v mrliški knjigi ljubljanske cerkve sv. Nikolaja.³ In nihče (ne Valvasor, ne Dolničar) tudi ni omenil pogreba, ki bi moral biti po vseh pravilih veličasten, kakor bi se za grofa, državnika, politika, gospodarstvenika, potomca uspešnih vojskovodij proti Turkom itn. spodobilo.

Janez Andrej je bil tisti grof, ki se je rodil kot baron 16. julija 1615.⁴ Prvi sin njegovih staršev je umrl istega leta kot se je rodil Janez Andrej, zato je Schönleben ob omembi njegovega rojstva in imena zapisal "Haec illi genuit Joannem Andream stirpis propagatorem" – rodil se je Janez Andrej, ki je nadaljeval rod starejše veje Auerspergov. Krščen je bil tri dni kasneje. Pri komaj treh letih je bil že popolna sirota: kot edini moški potomec (imel je štiri starejše sestre) je nasledil preminulega očeta Herberta IX. von Auersperga, deželnega upravitelja Kranjske. Mati Felicita plem. Kacijaner (Katzenstein) mu je umrla že v drugem mesecu starosti. Skrbništvo nad mladoletnim grofom je prevzel njegov stric Dietrich Auersperg. Leta 1630 je Janez Andrej starejši turjaški veji – baronom – pridobil naziv državnih grofov.⁵

Polnopraven dedič je postal leta 1635, ko je najverjetneje končal šolanje vojaških in dvornih veščin in tedaj so mu na Turjaku izročili vse nepremičnine dediča Auerspergov in seveda s tem tudi nanje vezane dedne naslove družine.

Janez Andrej Auersperg (1645-1684)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

¹ SSKJ, III, str. 727: Pohišje je star izraz za notranjo opremo, zlasti v gradovih.

² Bojc, *Pregovori in reki na Slovenskem*, str. 53.

³ NŠAL, Sterberegister dem dompfarr vom 6en Jänner 1658 bis 27^{en} febr. 1735.

⁴ Schönleben, *Genealogia*, str. 23.

⁵ Andrejka, *Poslopje Mestnega muzeja v Ljubljani*.

Ana Elizabeta Auersperg (?-1668)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

Janez Vajkard Auersperg (1646-1649)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

Za družico si je izbral, ali mu je bila izbrana, baronica Ana Elizabeta plem. Lamberg z Boštanja (Sauenstein). Izbor neveste je zahteval določene postopke, kajti kot bratranec in sestrična sta morala papeža zaprositi za dovoljenje za poroko.⁶ Ko je papež privolil v dispens, sta se poročila v letu 1639. Zakon je bil, kljub začetnim težavam, blagoslovljen s številnim potomstvom. V letih od 1640 do 1656 se je zakoncema rodilo deset otrok, šest dečkov in štiri dekleta.

Prvorojenec Andrej Trojan se je rodil leta 1640 in najverjetneje umrl v vojnah s Turki na Ogrskem, več od tega nam ni uspelo izvedeti. Dedič je tako postal drugorojeni sin Wolf Engelbert (1641 do 1701), sledili so mu Ferdinand Vajkard (1644, neznana letnica smrti), Janez Vajkard (1646 do 1649), Marija Isabela (1649 do 1693), Leopoldina Renata (1650 do 1702), Sibila Konstancija (1652 do 1703), Janez Karel (1656, neznana letnica smrti) in Ana Maksimiljana (1656 do 1699).⁷ Vse otroke sta zakonca krstila v ljubljanski stolnici sv. Nikolaja.

⁶ Lubej, Auerspergi in njihova grofovsko palača v Ljubljani, str. 36. Zaplet je zanimiv, preverila sem ga lahko pri družini Auersperg julija 2003 v razgovoru z gospo contesso Marijo Edith von Auersperg, ki je potrdila, da ta dispens kroži v rodbini kot dejstvo.

⁷ NŠAL, Liber baptisatorum, knjige 3, 8, 9, Sc. Nicholaus; imena so zapisana kot v krstnih knjigah. NŠAL, Sterberegister dem dompfarr von 6. Jänner 1658 bis 27. febr. 1735.

Tudi službena pot Janeza Andreja je bila plodna: napredoval je do višjega deželnega maršala in komornika na Kranjskem in v Slovenski marki (to je bil dedni naslov in je pripadal najstarejšemu članu družine). Za cesarja Ferdinanda V. je pridobil še začasno namestništvo za komorništvo. Odgovorne službe v deželi in monarhiji so ga zadrževale v mestu, zato se je, najverjetneje, odločil zgraditi udoben in primeren dom v Ljubljani na današnji Gosposki ulici. Seveda je bilo tudi v duhu časa, da so si plemiči gradili palače v mestih. V letih 1653 do 1657 je opravljal službo deželnega odbornika in približno v istem času prezidal tri obstoječe hiše v Auerspergovo palačo.⁸ Udobja in razkošja v njej prav dolgo ni užival, saj je palačo gradil v letih od 1654 do 1658, umrl pa je leta 1664. V palači je živel le šest let.

Toda zakaj je umrl grof, star "komaj" 49 let? Žal o tem viri molčijo. Vemo pa, kje so ga pokopali. Že v svoji oporoki leta 1657 je zapisal, da želi biti pokopan v družinski grobnici v Frančiškanskem samostanu⁹ ("sepultus Labaci apud P.P. Franciscanos") in želja se mu je izpolnila. Gre za frančiškanski samostan na prostoru večine današnjega Vodnikovega trga; samostan so kasneje namenili za prvi ljubljanski licej in ga po potresu leta 1895 porušili.

⁸ Lubej, Auerspergi in njihova grofovsko palača v Ljubljani, str. 37.

⁹ Andrejka, Poslopje Mestnega muzeja v Ljubljani, str. 23.

Janez Andrej je zapustil vdovo in najmanj šest otrok (za tri nismo mogli najti podatkov o letnici smrti), palačo v Ljubljani ter gospostvi Dragomelj in Turjak. Še istega leta so začeli popisovati premoženje grofa v Turjaški palači v Ljubljani, na gospostvu Dragomelj in gradu Turjak.

Ni bilo povsem običajno popisati premoženjsko stanje po smrti vsakega plemiča, temveč le v primeru, ko je grof zapustil mladoletne otroke. Ti so namreč prišli pod skrbništvo varuhov, ki so upravljali z zapuščino do dosežene polnoletnosti sirot.¹⁰

**Inventarium der Weilandt des
Hochwollgebornen Herrn, Herr Johan
Andreen Grauens Von Auersperg,
Herrn zu Schön: vnd Seisenberg,
ErbLandtMarschallens vnd ErbCammerers
in Crain vnd der der Windischen Marckh,
Röm. Khay. Würklihen Cammerers etc.
seel. hinterlassne ligend. vnd fahrende Haab
vnd Guetter¹¹**

Inventar treh grofovih posestev, mestne palače, gospostva Dragomelj (dobil ga je kot doto¹²) in družinskega naslovnega gospostva Auersperg/Turjak, so zapisali in zvezali v knjigo s trdimi platnicami formata približno 31 x 19 cm, oblečenimi v zeleno svilo, prevezane z zelenimi trakovi. Inventar je pisan v lepi gotici, obsega 297 strani, ki so naknadno oštevilčene, in tri dodatno vstavljene liste.

Popisovalci so bili trije, izhajali so bodisi iz prijateljskih družin, bodisi iz družin, s katerimi so bili Auerspergi sorodstveno povezani – Daniel von Egkh (družina iz katere so izhajali kranjski vice-domi), Bernardin Barbo (Ljubljančan, plemeniti – von Waxenstein und Guteneck) in Ahac Isenhausen (plemeniti Isenhausni so živeli v Ljubljani in na Igu pri Ljubljani).¹³ Torej – izhajali so iz vsaj zelo podobnega socialnega okolja kot preminuli grof.

Pisar/zapisnikar je bil Johan Jacob Spring. Delo so opravljali od 1. decembra 1664, ko so začeli v Ljubljani, do 1. marca 1665, ko so popisali imovino na Turjaku. Od 20. januarja so popisovali na Dragomlju in od 24. februarja na Turjaku. Nato je komisija 3. marca 1665 v Ljubljani uradno zaključila popis premoženja po preminulem grofu Janezu Andreju von Auerspergu, člani komisije so

se lastnoročno podpisali, dodali svoje pečate ter popis poslali deželnemu zastopniku za Kranjsko Johanu Herwardu Kacijanerju.¹⁴

Ob branju inventarja bi si želeli, da bi uradniki hodili iz sobe v sobo, jih poimenovali in nato popisali premoženje, saj bi s tem pridobili še dejansko opremljenost bivalnih in drugih prostorov. Toda popisovali so sumarno po vrsti gradiva, tako da so najprej popisali najvrednejše predmete, nato pa so gradivo pomešali. V Ljubljani ni poimenovana niti ena soba s svojim uporabnim namenom, tako kot so to storili npr. na Turjaku, kjer so sobe poimenovali, npr. cammer, tauffstube, neuen saal, khleinen neuen zimmer itn.¹⁵

Na Dragomlju so prostori popisani manj natančno, npr. tauffstube, frauenzimmer, stube ober der prugkhen (izba nad prehodom, mostovžem?).

Možno je tudi, da se v novem domovanju v Ljubljani še niso "prijela" imena posameznih sob?! Uradniki so imeli očitno pripravljeno kazalo, ki so se ga skušali bolj ali manj tankovestno držati na vseh treh nepremičninah, in popisovali premoženje. Ker so bili isti popisovalci na vseh treh lokacijah, so prav gotovo opažali enake, podobne predmete in približno enako so predmete popisovali.

Nekaj drobcov iz zgodovine pred zidavo palače

Poleg škofovskega dvorca je bila Auerspergova palača v Ljubljani tedaj eno najlepših in najimennejših poslopij v mestu. Auerspergi so prvo hišo na mestu današnje palače kupili leta 1575. To je bil baron Herbart VIII. von Auersperg. Janezov oče Herbart IX. je bil lastnik že treh hiš na tem zemljišču, ki jih je sin podrl in, ker so ga službe in posli bolj ali manj zadrževali v mestu, začel zidati baročno palačo – svojemu stanu primerno bivališče. A ni povsem jasno, zakaj svoje palače ni v celoti zgradil tako, kot jo je narekoval tedanji modni umetnostni stil barok. Vzhodno krilo je ostalo nepozidano, baročna palača je ostala v tem delu vse do danes okrnjena.

Palača je bila dvonadstropna, delno podkletena. V prvem nadstropju, najimennejšem delu "piano nobile", je živel grof s soprogo in otroci. Tudi drugo nadstropje je bilo zelo reprezentančno.

Ureditev je bila naslednja: kuhinja in sanitarne prostore so postavili v dvoriščni del začelnega krila, spalnice so uredili v prostorih ob Salendrovi ulici, dnevno bivalne prostore ob Gosposki ulici. V pritličju so delno bivali služabniki, delno so bili tu

¹⁰ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 186.

¹¹ ARS 309 I, A, 11, Popis po pokojnem visokorodnem gospodu, gospodu Janezu Andreju Auerspergu, gospodu Schönberškem in Seisenberškem, dednem maršalu in dednem komorniku Kranjske in Marke, ces. kralj. Pravega komornika, etc. Nepremično premoženje. Premična lastnina in dobrine (dalje: Inventar).

¹² Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, str. 137-138, 506-508.

¹³ Koblar, Ljubljančani 17. stoletja, str. 179-239.

¹⁴ Inventar, str. 290; o tem tudi Preinfalk, Turjaški arhiv in njegove listine.

¹⁵ Transkripcija sledi splošnim zahtevam, vse besede so pisane z malo začetnico, razen lastnih in krajevnih imen.

prostori za shranjevanje živil, orožja in prevoznih sredstev.¹⁶

Poleg palače je tudi urejena okolica dvignila bivalni standard v mestu Ljubljana v začetku druge polovice 17. stoletja. Tedaj so notranje dvorišče tlakovali z rečnimi oblicami,¹⁷ imenovanimi tudi mačje glave.

Kaj so hranili in kako so si opremili Janez Andrej in člani njegove družine prostore v tej palači in kakšen je bil slog njihovega življenja, vsakdana?

Grof Janez Andrej je umrl 8. oktobra 1664, popis pa so začeli delati 1. decembra istega leta. Uradniki so pred popisom vljudno dali žalujočim skoraj dva meseca odloga. Kaj vse se je dogajalo z grofovo premično dediščino v tem vmesnem času, najverjetneje ne bomo izvedeli nikoli. Zanimivo je, da je vdovi gospe Ani Elizabeti zapustil polovico palače, najverjetneje zaradi klavzule v poročni pogodbi.¹⁸ Komisija tudi ni navedla, da je popisala premoženje samo grofovega dela palače.

Palačo, ki jo uradniki imenujejo nekoliko omalovažujoče kar hiša (hauss zu Laybach), so umestili takole: leži med Deželno hišo ter Nemško ulico in meji na Portnerjevo hišo.¹⁹

Polni mošnjički

Najprej so popisovalci zelo natančno prešteli gotovino, čeprav niso zapisali, kje je grof denar hranil. In gotovine v Ljubljani ni bilo malo: 41 zlatnikov, 143 $\frac{3}{4}$ v srebrnih kronah, zlato dvojačo, tri državne tolarje, 43 kosov nemškega denarja in v kovancih kranjske veljave za 2 goldinarja in 40 denaričev. V Dragomlju in na Turjaku grof ni hranil gotovine, zato so popisovalci suho zapisali: "Nichts." in "Ist nichts gefunden worden."²⁰ Tu niso našli niti beliča, saj je bilo edino smiselno, da so imeli gotovino ves čas pri sebi.²¹

Žalujoča vdova in njene koristi

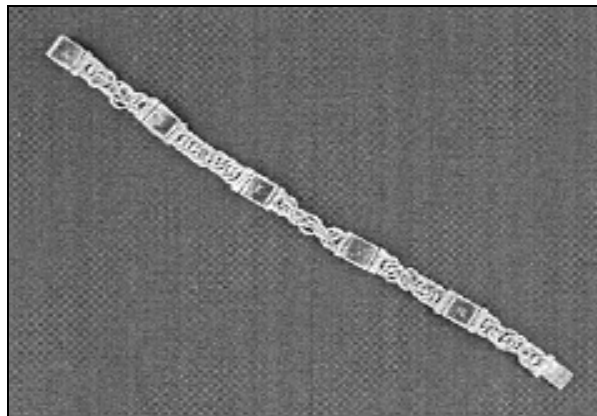
Popisovalci so s posebej zapisano opombo nekako določili in s tem posredno označili predmete (denar in nakit), ki naj bi že bili last vdove (v enem primeru tudi hčere Marije Isabele) in naj ne bi sodili v nadaljnje dedovanje.

Grofica je imela "svoj denar" in ga je hranila v svoji pisalni mizi, kar je ugotovila popisna komisija in vnesla v zapisnik. V mošnjičku je bila količina vredna grofičinega stanu: 290 državnih tolarjev, 2 državni dvojači, 40 srebrnih kron in še nekaj ma-

lega v drobižu. V pozlačeni srebrni skrinjici so pri grofici popisali še 125 kosov dvojnih dukatov ("ducatum in goldt"), 1 kos (zlata?), ki je bil vreden 50 zlatnikov in še 3 kose (zlata?), skupaj vredne 30 zlatnikov. Še posebej je v srebrni skrinjici zažvenketalo 651 enojnih dukatov.²² Toliko gotovine, da ji ni bilo potrebno dnevno prositi moža za denar za gospodinjstvo, pa še je ostajalo!

Kljub vsej prijaznosti do žalujočih ostalih so bili popisovalci vendarle previdni. Ko so popisovali predmete, za katere jim je gospa grofica skušala dopovedati, da so že njeni, so le poudarili, da so jih našli v grofičini pisalni mizi. Poleg listin so to edini predmeti, za katere je navedeno, kje so bili najdeni. Med vrsticami razumemo, da bo vendarle še stvar razprave, če bo grofičino v resnici vse tisto, kar sama vztrajno trdi (verstattet), da ji je bilo vnaprej dano, poklonjeno, med drugim tudi ob poroki: "Dragocenosti, gotovino in ženski nakit, ki smo ga našli v pisalni mizi milostljive grofice in ki ga je kasneje terjala, je, kot zatrjuje, delno podedovala, delno pa ji ga je poklonil pokojni mož. In gospa grofica vztrajno trdi, da zaradi tega stanja zavrača popis tega premoženja, ki ne danes ne jutri ne bo del, ki bi šel v dedovanje in bi bilo žaljivo, če bi ga popisali."²³

Po tem zapisu sodeč je grofica zahtevala zase 11 kosov srebrnine in ves nakit, razen drobne španske verižice, ki jo je grof podaril – hčerki – Mariji Isabeli.²⁴ Ampak njena beseda očitno ni bila dovolj verodostojna oziroma je komisija presojo o tem prepustila drugim.

*Zlata zapestnica (prva polovica 17. stol.)
z inicialami AEFVA
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)*

Samo na hitro primerjajmo status ženske/vdove v Trstu in na Ptuj, saj se za Ljubljano ni ohranil mestni statut, ki bi pravno določal njen položaj.

¹⁶ Ljubljana in njeni ljudje, sinopsis scenarija za stalno postavitev Mestnega muzeja Ljubljana.

¹⁷ Horvat, Turjaška palača, str. 84.

¹⁸ Lubej, Auerspergi in njihova grofovsko palača, str. 45.

¹⁹ Inventar, str. 5.

²⁰ Inventar, str. 113, 181.

²¹ Inventar, str. 8, 24, 113, 181.

²² Inventar, str. 8, 24.

²³ Inventar, str. 14-24.

²⁴ Inventar, str. 19.

Marsikaj je bilo odvisno od poročne pogodbe, toda iz tega popisa očitno vdovi ni bilo jasno, kaj bo podedovala in česa ne. Kljub temu, da je imel Tržačan v zakonu vse polnomočje, so vendarle že pred poroko sorodniki žene omejili možev vpliv s tem, da so bili varuhi ženine premoženjske koristi. Njenega premoženja namreč mož ni smel odtujiti ali prodati kar sam.²⁵

Morda je bil položaj Ljubljancanke bolj podoben statusu, ki ga je imela v začetku novega veka Ptujčanka, saj je bil Ptuj tako kot Ljubljana celinsko mesto. V statutu mesta Ptuj je zapisano: "Če naj neki ženski pripade premoženje, je to vino, žito, živina, posteljnina in drugi gospodinjinski predmeti, ki so v hiši; toda trgovsko blago, zastava, denarni dolg, denar, nakit in vodni mlini se ne štejejo k premoženju, ki naj ga dobi žena po moževi smrti, temveč vse to pripada otrokom."²⁶

S srebrom obtežili mize, usta brisali v rokave?

Po popisu gotovine so se člani komisije lotili popisa srebrnine. V palači v Ljubljani so jih našli 41 kosov, v Dragomlju 5 in na Turjaku 1 kos (štejemo navedke in ne posameznih kosov znotraj kompletov). Razlika po lokacijah je očitna. Morda so uporabno in tudi okrasno srebrnino vozili s seboj, ko so odhajali na svoja posestva za dlje časa?! Tako so bile dragocenosti ves čas pri roki, na očeh, se pravi pod nadzorom. Sta imela grof in grofica še kje zapisano, koliko srebrnih žlic, pokalov, vaz in vazic, skodel in skodelic, skodel za juho, steklenic in stekleničk, krožnikov, srebrnih kompletov, sta posedovala?

Popisali so samo ducat srebrnih krožnikov. Kar je lahko pomenilo, da so vsakdanje kosilo použili iz kositrnih krožnikov. Ves drugi namizni pribor je bil srebrn in pozlačen, medtem ko je bila glavna krožnikov kositrnih in se v popisu omenjajo le v ohlapnem popisu pod poglavjem "Zingeschier" ali kositrno posodje in to v kilogramih za celoto.

Iz celega ljubljanskega popisa srebrnine štrli pod poglavjem "Silbergeschmeidt" – Srebrnina le vrč iz terre sigillate s srebrnim pokrovom ("item ein khändele von terra sigillata, mit einem silbern verguldeten dekhel, wögt 3 lott in 1 kvintal"²⁷). Gotovo je šlo za imeniten uvožen izdelek. Pri muzejskih arheoloških raziskavah na dvorišču palače so našli več delov imenitne keramike, ki bi slogovno in časovno lahko sodila na mizo grofa Janeza Andreja.

Glaziran vrč na nogi (sredina 17. stol.)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

Kljub temu, da si je iz dragocenih predmetov težko ustvariti dejansko sliko uporabnosti, je prvi vtis ob branju popisa srebrnih in srebrnih pozlačenih predmetov, da se je v Ljubljani gospod grof predvsem kazal, če že ne ravno bahal. Od enainštiridesetih navedkov v inventarju je v trinajstih primerih posebej navedeno, da so predmete izdelali prestižni augsburški srebrarji. Če seštejemo teže srebra, ga je bilo približno za 38 funtov ali za dobrih 21 kilogramov! Čistina plemenite kovine je nihala od 4 (samo 1 predmet) do 13 lotov, najboljša srebrna zlitina je vsebovala 16 lotov srebra. Kilogram srebra je veljal v sredini 17. stoletja, če vzamemo srednjo kvaliteto deset lotov, 40 krajcarjev. Tako bi lahko srebrnino ovrednotili na približno 830 goldinarjev.²⁸ Vendar je to le mehanično seštevanje in preračunavanje, saj sta bili teža in cena odvisni od čistine zlitine, kvalitete dela itn.

Posebej so omenili srebrne predmete, ki so nosili kakršenkoli družinski grb. V našem primeru gre za družine Auersperg, Gall in Lamberg: "Ducat srebrnih in z zlatom okrašenih krožnikov, z grboma Lambergov in Gallov"²⁹ iz devet lotnega srebra, pa dve steklenici za kis iz devet lotnega srebra z grbom Lambergov in Auerspergov. Z družinskim grbom so okrasili poleg že omenjenih dvanajstih krožnikov še vilice za sladkor in skodelico za kis.

Zanimiva je omemba "durgebrohne frauen zimmer taza" – srebrnega pladnja, morda s prebudenim robom, ki so ga uporabljali za postrežbo v ženski sobi. Poleg beneškega pladnja je bil to edini pladenj v hiši, pa še ta je bil "predpisan" ženskam v uporabo.

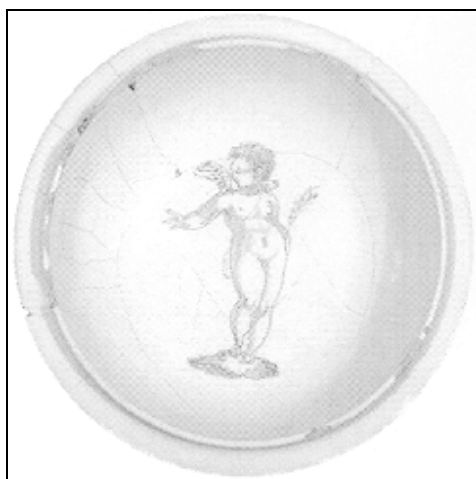
²⁵ Mihelič, Srednjeveška Tržačanka v ogledalu mestnega statuta, str. 87-102.

²⁶ Hernja Masten, Kos, Statut mesta Ptuja 1513, str. 119, člen 68.

²⁷ Inventar, str. 16.

²⁸ Štuhec, Rdeča postelja, str. 118, op. 10.

²⁹ Inventar, str. 12.

Glazirana skodela – "puttino" (sredina 17. stol.)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

Posebej izstopajo tudi kosi srebrnine v garniturah: npr. skodelica – nož – vilice – žlica – posoda za sol – in celo zobotrebec – žlica za jajce ali pa komplet nožev, vilic in žlic. Za takšne pripomočke Marko Štuhec pravi,³⁰ da so bili redko videni predmeti v domovanih kranjskih plemičev v sredini 17. stoletja, ampak pri Auerspergih so očitno sledili napredku vedenja za mizo, predvsem pa učinku bleščave na mizi.

Samo za en predmet bi lahko zapisali, da je bil namenjen prvenstveno okrasitvi prostora: "ein von probsilber ganz verguldtter sparber wögt ... lott 17". Najbližja beseda zapisani "sparber" je "sperber", kar bi lahko pomenilo, da je bila to mala srebrna in pozlačena plastika, ki je predstavljala kragulja.³¹

Na Dragomlju je bilo popisanih pet enot pod naslovom Srebrnina: posoda z vrčem za umivanje z grboma družin Lamberg in Gall, srebrna, povsem pozlačena skodelica z grbom Lambergov, srebrna skodela, srebrna pozlačena steklenica, ki je držala polovico – "ein silber zier verguldtte flaschen beyleuffig ein halbe haltendt" in šest srebrnih žlic.³² Na Turjaku je komisija našla samo par srebrnih povsem pozlačenih solnic!³³

Toliko srebra v Ljubljani, toda le tri kose zaves in še to, po opisih sodeč, očitno posteljnih zaves, in samo stare zdrgnjene tekstilne tapete.

Zlasti pa je presenetljivo, da v ljubljanski palači niso popisali nobenih prtov in nobenih namiznih prticev, kjer bi se Auerspergi izkazali ne samo z bogastvom, pač pa tudi z omikanostjo.

Tudi pregled inventarja septembra 1668 umrle grofice Ane Elizabete Auersperg, rojene Lamberg,

ne govori v prid olikanemu vedenju pri mizi družine v ljubljanski palači.³⁴ Čeprav je to v resnici čudno, skoraj neverjetno. V palači v Ljubljani ni popisane niti ene rjuhe, imeli niso niti enega prta ali namiznega prtice in niti ene prevleke za blazino.

Ali bi bilo mogoče, da je komisija v Ljubljani pozabila popisati rubriko "Leingewandt" ali Platno, ki je na obeh drugih nepremičninah na drugem mestu popisa? Kar je pomenilo, da so "tekstilnemu" premoženju dali pomembno mesto.

Stanje je bilo povsem drugačno na Dragomlju, kjer so Auerspergi spali na imenitnem posteljnem perilu, ki je morda presenetilo popisovalce: črna svilena nitka, zlate klekljane čipke, raznobarno svileno vezenje, rdeča vezenina iz finega sukanca, večkrat zapišejo npr. "18 parov nakvačkanih in z rdečim garnom izvezenih rjuh", ali pa "rjuhe iz nemškega platna s klekljanimi čipkami iz zlate nitke" in "rjuhe iz finega platna izvezene z zlatom in raznobarno svilo, med njimi ena s čipkami iz zlate nitke"; "par rjuh z našitimi čipkami z belo vezenino ob vseh robovih".

Skupaj so popisali devetdeset parov rjuh, triin- trideset prevlek za blazine – vzglavnike, devetin- osemdeset prtov, sto eno brisačo in štiriin- trideset ducatov namiznih prticev ("tisch saluet")!

Kvaliteta blaga je bila različna: damast, platno iz finega sukanca, "subtil leinwat" – zelo tanko, fino platno ter nemško in domače platno. V eni skrinji so hranili prejo iz sukanca, drugo pa so napolnili "mit flaches oder haarreisten" – se pravi s povsmi, šopi očiščenega in zvitega prediva.³⁵

Pod poglavjem "Peditgewandt" ali Posteljnina so popisali še drugo posteljnino. Grof je imel enajst pernic, štiri suknene odeje, enaindvajset dolgih in dvanajst glavnih/velikih blazin ter osemnajst odej, od teh dve navadni, dve beli valencijanki in eno beneško. Tudi odeje so bile iz boljšega blaga in izbranejše izdelave, npr. posteljna površina je bila sešita iz rumenega atlasa in obrobljena z žoltim in belim žametom. Beneška odeja je bila iz potiskanega platna.

Torej zelo prefinjeno v Dragomlju, pa tudi na Turjaku je grof spal na imenitnih rjuhah, da bi pa v Ljubljani spali brez rjuh, jedli na mizah brez prtov in si brisali usta v rokave?! Morda pa imata dva meseca kaj opraviti s prevozom posteljnega perila? Ampak zakaj? Zakaj ne tudi drugih, npr. srebrnih predmetov? Ali je bilo last grofice? Res bo potrebno pokukati še v poročno pogodbo mladega para.

Od posteljnega perila so popisovalci v Ljubljani lahko popisali le pernico, odejo, dve veliki blazini, devetnajst blazin, deset navadnih odej (kovtrov) in dve stari odeji valencijanki.

³⁰ Štuhec, *Rdeča postelja*, str. 115.

³¹ Inventar, str. 11; Adelung, *Grammatisch-kritisches Wörterbuch*, SEB Z, image 0096.

³² Inventar, str. 114.

³³ Inventar, str. 181.

³⁴ ARS 309 I, A, 14.

³⁵ Inventar, str. 115-121.

Kako je sploh izgledala postлана postelja, glede na to, da ima današnja pernica drugačno rabo kot tedaj. Danes se s pernico pokrivamo, grofu Janezu Andreju pa so posteljo najverjetneje pripravili takole: leseno posteljno ogrodje so mu omehčali s pernico (popisane ni nobene žimnice in ne slamnice), morda še z obdelanimi živalskimi kožami, pod glavo položili glavni vzglavnik z blazino, pokrili se je še z odejo. Preprih, pa tudi intimo, so reševali z zavesami, s katerimi so prekrili posteljno ogrodje/posteljnak.³⁶

Diamanti, rubini, biseri ...

Popisovalci so bili očitno navajeni videti veliko lepega v grofovski palači, saj so ob obiskih lahko občudovali srebrno in zlato bleščavo ne-pogrnjene mize in so izhajali iz istega družbenega sloja. Brez prevelikega čudenja so hladno prešteli gotovino in stehali srebrnino. Dih so jim jemale zlasti dragocenosti in nakit: najverjetneje zaradi količine na kupu, očitno pa tudi lepote, saj so samo tu označili predmete z izrazi kot npr. subtil, schön, groß, kot češnjeva peška velik itn. Najverjetneje pa tudi zato, ker so zlato in dragi kamni pomenili veliko bogastvo v tedanjem vrednostnem sistemu.

V Ljubljani so popisovalci navedli štiriinšedeset kosov nakita, na Dragomlju in Turjaku nobenega. Če sklepamo po grofovi zapuščini, so bili tedaj v modi zlato, rubini, diamanti, tudi češki diamanti, biseri in smaragdi. Ampak dela so se lotili temeljito in med vsemi dragocenostmi so popisali tudi manjvredne kose, npr. narokvico, neke vrste zapestnico za nadlaket – "das andere malehit, vnd waassenstein versezt". To je pomenilo, da so nosili/imeli tudi poldrago kamenje. Ob zapisu "waassenstein" bi najprej morda pomislili na akvamarin, ampak "waassenstein" je vodni ahāt, ki so ga zbrusili tako, da se je pod brušeno površino še vedno pretakala voda (ki je nato sčasoma izhlapela).³⁷

Auerspergi so se krasili z bahavim nakitom, npr. "zlata verižica s sto enaintridesetimi nanizanimi zlatniki." Po drugi strani pa tudi z minucioznimi izdelki, ki, po sicer skopem opisu, vendarle pričajo, da Auerspergi niso kupovali kjerkoli: opisi ustrezajo imenitnim, bogatim in očarljivim izdelkom iz zlata, biserov in dragih kamnov.

V nekaterih primerih je naveden celo brus dragega kamna "taffldiamant", t.j. brus v obliki mize s prisekanimi stranskimi robovi, "schiffer rubin", danes brus v obliki čolnička, "gespitzten diamant" – danes je to t.i. brus "diamantna roža"³⁸ itn. Zanimivo je tudi, da lahko iz nekaterih zapisov skle-

pamo, kako so nakit hranili; več predmetov so hranili bodisi na kartonu bodisi zavite v papir, npr. "dann ein kharten darauf 2 guldene hals-spänder".

Popisali so še dragocenosti brez opisa namembnosti, okrasne pentlje za obleke, okrasna peresa, vaze, križe in križce, verižice, okrasne igle, prstane in prstančke, uhane, trakove z obeski, obeske, narokvice ali zapestnice.

In še nekaj opisov nakita, ki so sicer zelo okorni in skopi, a moškimi lahko to mirno odpustimo: "dragocenost z vstavljenimi dvanajstimi rubini in štirimi diamanti, v tem velik rubin in v sredini velik diamant." Ali pa "Dragocenost s štirimi rubini in z vstavljenim diamantom v obliki angelčka v sredini"; in "Velika, s petdesetimi rubini okrašena pentlja." Ali "Prstan s hijacinto". Ni povsem jasno, ali je bil to prstan v obliki cvetlice ali s kamnom hijacintom (Hijacint je rumenordec do rumenorjav kamen cirkon, ki so ga poznali že v antiki.³⁹). "Dragocenost z dvajsetimi diamanti, ki obkrožajo večji diamant"; "Zlato pero z osmimi rubini in pravimi biseri"; "trije trakovi okrašeni z rubini, biseri in zlatimi rožami" itn.

Med ogrlicami je bila tudi ogrlica iz malih biserov v dveh nizih, ki sta bila na sredini speta in jo je grofici podaril grof ob poroki ("ein khetten von schönen zahlperlen mit 2. schnuren in der mitten zusam gebunden. dise soll vom herrn grauen seel. zur hochzeit der frauen gräffin verehrt sein worden."). Ogrlico iz sedmih nizov biserov velikosti češnjeve peške in biserno ogrlico z zlatimi kroglicami med njimi pa ji je grof podaril kasneje.⁴⁰

Ko je komisija popisovala nakit z biseri, nam je povzročila več težav. Pisar je zapisal: "schönen zahlperlen" ali pa "item 12 scheäsen v. nißperlen umb den halß." Kar bi lahko pomenilo "še 12 vrst nanizanih zelo majhnih polžjih biserov za okoli vratu". Niß je namreč – gnida (!) in bi lahko označevala velikost (ali je Niß le preprosto niz?), zelo redki pa so bili biseri, ki so jih "izdelali" polži – Schnecken. Uporabljeni priročnik o dragih kamnih in kamnih za nakit nima podobnega termina kot pisar "inventarne" komisije. Najbližji podoben izraz zahlperle, ni pa nujno, da je tudi pravilen, bi lahko bil zuchtperle ali gojeni biser.⁴¹

Med nakit oziroma dragocenosti lahko umestimo edino popisano grofovo podobo "naše ljube gospe okrašeno z malim biserom" ("ein khleines khleinodl, mit vnser lieben frauen bildt. vnd ein khleines perl daran").

Zanimivo pa je, da niti pri eni od teh dragocenosti ni navedena vrednost v denarju, popisali so le količino.

³⁶ Dibie, *Etnologija spalnice*, str. 64ss, 78-85.

³⁷ Schumann, *Edelstein und Schmucksteine*, str. 134.

³⁸ Ropotar, *Nakit*, str. 64 ss.

³⁹ Schumann, *Edelsteine und Schmucksteine*, str. 108.

⁴⁰ Inventar, str. 21.

⁴¹ Schumann, *Edelstein*, str. 222 ss.

*Glazirana skleda (druga polovica 17. stol.)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)*

Listine

Izredno pomembno mesto pri vseh treh popisih predstavlja listinsko gradivo. Našli so ga na vseh treh nepremičninah, v Ljubljani so ga popisali takoj za gotovino, srebrnino in nakitom, v Dragomlju in na Turjaku za srebrnino in rubriko platno.

V Ljubljani so Auerspergi hranili 294 listin v dveh pisalnih mizah iz orehovega lesa, v Dragomlju 112 (niso zapisali, kje so jih našli) in na Turjaku "v mali novi sobi v orehovi omari, ki je bila napolnjena s sto dvema spisoma". Popisali so razne račune, zadolžnice, pobotnice, pogodbe itn.⁴²

Pohištvo,⁴³ mrzla tla in gole stene

Morda je le pri pohištvu opazno, da je imela hiša vsaj dve nadstropji in da je bilo od teh eno namenjeno grofu, saj se med popisom gotovine, dragocenega posodja, listin in nakita znajdejo skupaj tudi tri srebrne garniture umivalnih skled in vrčev, žerjavica (za ogrevanje postelje), namizna ura in posteljnak (ogrodje za posteljo). To bi lahko pomenilo, da so bili to predmeti iz grofovih soban.⁴⁴

V ljubljanski palači so popisali 74 kosov po-

hištva:⁴⁵ dve pisalni mizi (eno iz orehovega lesa in drugo z vloženi deli lesa), dve enaki pisalni omari, poslikano omaro za obleke, deset posteljnakov (eden med njimi lesen s pozlato, štirje bolj navadni), štiri predalne stenske postelje, skrinje in potovalne skrinje, mentrgo ali skrinjo za hrano, omaro za hrano, postelje, enajst miz (od tega ena velika okrogla iz orehovega lesa, ena osmerokotna in poslikana, pa tudi dolga navadna) in dve mizici ter šestintrideset različnih stolov. Od tega je bilo dvanajst novih stolov, prevlečenih z rdečim usnjem in s črno podlogo, dvanajst starih usnjenih stolov, šest ženskih stolov in še šest stolov z laneno prevleko. Tu med pohištvo zapišejo tudi zavese, toda po dikciji zapisa vemo, da so bile to posteljne zavese, baldahini: modra svilena zavesa, pa rdeča in črna svilena zavesa.

Od svetil se v Ljubljani omenjajo le srebrni svečnik, ki je tehtal 8 lotov in pol, med medeni-nastimi predmeti pa par starih svečnikov ali les-tencev, kar je iz skopega opisa težko ugotoviti.⁴⁶

Na kratko primerjajmo številne kose pohištva s tistimi, ki so jih popisali na Dragomlju in na Turjaku.

Na Dragomlju so ga popisali zelo natančno.⁴⁷ Grof je imel sedem velikih posteljnih ogrodij ali posteljnakov, eden je bil v sobi oskrbnika. Od tega so dva zagrnili z volnenimi zavesami, tam sta bili še dve vojaški/častniški/poljski postelji ("officier pedtstatt"), 2 predalni stenski postelji in zibka. Štiriindvajset različnih skrinj, med njimi 4 velike pozlačene skrinje iz orehovega lesa, 2 zeleno poslikani, orehova skrinja z vloženi deli lesa, potovalne skrinje itn. ter pet omar.

Popisovalci so ob omarah navedli tudi njeno vsebino: omaro z različnim majoličnim posodjem (kot enoto brez podrobnega opisa), omaro z različnimi steklenimi kozarci ter omaro z različnimi steklenicami žganja ("mehr ain almar mit vndterschiedlichen prennwässern") ter omaro za obleko. Posedoval je tudi strežno mizo ("schanktisch"), dolgo igralno mizo, prevlečeno z zelenim suknom ("ein langer mit grien tuch überzogne tish zum spillen"). Tri orehove okrogle mize in dve izmed teh sta imeli dve krili, kar je pomenilo, da jih je bilo moč povečati, tri kvadratne mize in štiri navadne mize. Imel je še trideset stolov, od teh šest novih, ki so bili prevlečeni z rdečim usnjem, pet starih ženskih stolov, prav tako prevlečenih z rdečim usnjem, dva stara s svilo prevlečena stola, pet zelo starih ("sehr alt") stolov, prevlečenih z zelenim platnom in dvanajst lesenih izrezljanih naslonjačev z lanenimi prevlekami.

⁴² Ker ta del inventarja preučuje že kolega Miha Preinfalk, se ob tem gradivu ne bomo več ustavljali. Preinfalkova raziskava bo dala dodatno pomembno sliko celotnega premoženja.

⁴³ Pri poimenovanju posameznih kosov pohištva mi je bil v pomoč Gregor Moder, za kar se mu zahvaljujem.

⁴⁴ Inventar, str. 14.

⁴⁵ Inventar, str. 104 ss.

⁴⁶ Inventar, str. 15 in 101.

⁴⁷ Inventar, str. 165 do 169.

*Glazirana pečnica s figuralnim motivom – muza plesa (druga polovica 16. stol.)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)*

Popis pohištva ("Hausrath und Holzgeschier") so na Turjaku odpravili zelo na hitro.⁴⁸ Prostora na Turjaku je opremil s trinajstimi posteljnaki, šestimi predalnimi stenskim posteljami, s štiriindvajsetimi velikimi in malimi mizami, od tega je bila ena prevlečena z zelenim suknom (igralna miza?), dvema strežnima mizama in s štirimi velikimi skrinjami. Za mizami so sedeli na dvaindvajsetih usnjenih stoli, od katerih jih je bilo nekaj zelo starih. Kot ženske so označili tri stare, nizke stole. Popisali so še dvanajst novih lesenih naslonjačev. Edino na Turjaku so popisali kvadratno ogledalo, v veliki novi dvorani je visel s stropa velik lesen in pozlačen lesteneč.

So v Ljubljani res dušile stopinje samo štiri preproge: dve dolgi in dve kratki turški preprogi? Peta je bila že stara in zdrgnjena. Popisali so še sedem starih kosov nizozemskih stenskih tapet, t.i. špalirjev. V istem zamahu so popisali še obdelane jelenove in druge kože divjih živali (14 kosov), dva kosa telečje kože, 17 kosov rdečih in črnih kož iz finega, kordovanskega (imenovanega tudi laškega) usnja.

Tudi na Dragomlju ni bilo dosti boljše. Popisali so le pet preprog – veliko, staro turško; dve mali stari turški; eno zelo zdrgnjeno turško ter staro volneno preprogo in šest domačih preprog (krpank?), izdelanih iz neopisane tkanine v različnih barvah. Na tem dvorcu so sobe poimenovali in navajali izvor ali kvaliteto tapet, s katerimi so opazili stene. Tako so imeli velik in majhen kos angleških tapet "di Bergamo" v t.i. "spalierstube", v

jedilnici, ženski sobi in v izbah "ober der prukhen" so imeli volnene tapete v različnih barvah.

Tudi na Turjaku je moralo biti pozimi sila mrz: tla so pogrnili s štirimi starimi turškimi tepihi, dvema suknenima preprogama in z navadno volneno preprogo (ampak ni zapisano kje). V "tafflstube" je bilo na stenah sedem starih špalirjev, v kamri nad njo pa so bili štirje zelo stari špalirji ("sehr alter").

Knjige

Četudi v Ljubljani niso popisali knjig, jih bomo s spoštovanjem uvrstili takoj za najpomembnejšimi materialnimi dobrinami. Osupljivo je, da je knjige družina brala oziroma hranila v Dragomlju, v Ljubljani pa Auerspergi niso imeli knjig! Ali so bile knjige morda kar del dote, ki jo je Janez Andrej priženil od baronov Lamberg z dvorcem Dragomelj?

Drugačna je zgodba knjig na Turjaku. Tam namreč popisna komisija ni mogla opraviti svojega dela, saj so bile nekatere listine in knjige začasno zaklenjene v zabojih ("In simili die schrifftten und buecher pro interim in die trügen verschlossen vnd verpötschiert worden, wellihe hernach mit gelegenheit inuentiert vnd beschrieben werden sollen."). Žal iz tega dokumenta ne izvemo, zakaj so Turjačani zložili knjige in del dokumentov v zaboje in prepričali komisijo, da bi jih popisala.⁴⁹

Je grofa pestilo pomanjkanje časa, je imel prenatrpan delovni urnik? Morda pa bi mu kakšen slovar prišel prav, če bi ga imel pri roki v Ljubljani?! Toda ne, v Ljubljani ni hranil prav nobene knjige, tudi molitvenika ali svetega pisma ne, ne slovarja ali pa npr. knjige o vzgoji plemiških sinov! Vsaj po popisu sodeč!

V dragomeljski knjižnici so popisali dvaintrideset naslovov knjig⁵⁰ in za popisovalce je bilo število pomembnejše od naslovov, saj so mirno zmešali literaturo in gospodarske knjige: med knjige so namreč vpisali še sedem turjaških urbarjev.

Marko Štuhec⁵¹ bi uvrstil Janeza Andreja med 43 oseb v sredini 17. stoletja, ki so posedovali relativno veliko število knjig, kljub vsemu pa se ne bi uvrstil med velike knjigoljubce. Iz naslovov je večinoma težko soditi o vsebini. Tudi o cenah in ohranjenosti ne zvemo nič. In prav tako ne, kje in kako je grof knjige hranil!

Pod glavnim naslovom Vnterschiedlichen Autorum Buecher so popisali sledeče knjige: Patris Antonini Dianae resolutiones morales in octo partes distributae; P. Antonini Diana panormitani clerici regularis etc. resolutionum moralium tomus 2.; Viridarium regem illustrium miraculorum et historiarum. das ist khöniglichen luftgarten; M. Joannis

⁴⁹ Inventar, str. 289.

⁵⁰ Inventar, str. 153-157.

⁵¹ Štuhec, *Rdeča postelja*, str. 78-111.

⁴⁸ Inventar, str. 267-268.

Coleri opus; Andreas Perneder in institutiones iuris; Doctoris Caspari Hedionis in alle bücher Titanij Josephi; Khärntnerische chronic; Theatrum Europaeum der dritte theil; Khreuter bücher 2; Aecconomia oder der hausbuch : M. Joannis Coleri erster theill in 4 to; Wolfgangi Hildebrandts magia naturalis; Sacerdotale Brixinense continens modus administrandi sacramenta; Lettere Italiane e Spagninole del sign. Pietro Venerosi; Dictionarium Theutch Italiänisch, vnd Italiänisch Teutsch, aufgang durch Levinus Hulsium; Ein Lateinisch: vnd Wällisches dictionarius; Mammona oder schlissl des rechtumbs ediert durch Joannem Xuremundum; Speculus generosae iuventutis oder zuht spiegel der adelihen jugendt; Weegweiser in das h. land Palaestinae; Weegzeiger zu dennen wunderbarlihen sahen der h: statt Rom; Ein raittbuch; Das casa ABellita; De capehsenda fide et religione; Consultatio Leonardi Lehsy soc: Jesu theologiae profehsory; Thesaurus piarum et christianaris institutionum Joannis Perelly; Pronunciatio et fundamenta lingua Gallica. Lib. 1; Landtshandtvesti des löbl herzogthumbs Steyer; Herrn Hewarden freyhe. V. Auersperg handtbuch; Item ein anders handtbuch; Khayserliher einzug in die erbländer so beschriben vnd beschehen anno 1660; Ein vrbarium von der graffschafft Auersperg; Ein inventarius oder registratur etliher fürnember, auf gemainen Auerspergischen schriffthen, so in denen khareiren (?kleinern) in zimmer gefunden worden. anno 1664; Das Dragemblerisches vrbarien von anno 1659, 60, 61, 62, 63 vnd 64.

So grof in družina brali latinsko, nemško, italijansko, špansko in francosko literaturo? Sliši se imenitno! Glede na vse funkcije, ki jih je imel grof, bi precej verjetno to literaturo tudi moral uporabljati. Družina je bila ekonomsko povezana širše z monarhijo, tudi Italijo, grofje Auerspergi so bili vojskovodje v bojih proti Turkom itn. Žanri so bili zelo mešani: slovarji in slovnica, nabožne, strokovne, zgodovinske, gospodarske in pravne knjige, knjige o vzgoji mladih plemičev, o vzreji konj in poznavanju zdravilnih zelišč itn., torej od uporabne literature do bolj razmišljujočih in seveda verskih del. Vse v duhu humanizma in renesanse, ko so znanost, učenje in vedenje opredeljevale moža in čedalje bolj tudi žene.

Kaj se skriva pod naslovom Khärntnerische Chronic ali Koroška kronika? Skoraj zagotovo delo Hieronima Megiserja (nemški šolnik, lingvist in polihistor, 1554 do 1619), ki je leta 1612 v Leipzigu izdal enega svojih najpomembnejših zgodovinskih spisov *Annales Carinthiae* v dvanajstih knjigah.⁵²

Slike so popisali v Dragomlju in na Turjaku. Opazno je, da so pri vseh slikah zapisali, v katerem prostoru so visele. V Dragomlju je viselo na

stenah jedilnice 10 slik brez opisa vsebine, v ženski sobi in v izbi nad mostovžem ("in der stuben ober der prukhen bilder")⁵³ pa dvanajst slik.

Na Turjaku je stene krasilo kar devetinštirideset slik, poleg tega še štirikotno ogledalo, družinsko deblo in zemljevid. V ljubljanski palači je imel grof, kakor smo že zapisali, samo eno malo sliko matere božje z majhnim biserom in zato smo jo, tako kot popisovalci, uvrstili med dragocenosti. Na turjaškem gradu so vse slike visele v poimenovanih prostorih. Po motiviki so bili družinski portreti, krajine, našteli pa so tudi slike brez omembe vsebine. Nasploh je opis slik sila skromen, kot npr. "v veliki novi dvorani je viselo šest portretov" – "contrafect bilder" – prednikov družine Auersperg; in še slika B:M:V.⁵⁴ – Beatissima Maria Virgo.

V veliki novi sobi je viselo šest velikih slik, "darauf die histori von dem volle paur entworfen". Opis je nekoliko nejasen, predvidevamo pa, da gre morda za šest upodobitev iz kmečkega življenja, morda trdnega kmeta kot gospodarskega temelja fevdalne družbe.⁵⁵

V mali novi sobi so bile štiri nove slike in so predstavljale štiri letne čase. V sobi so viseli še portreti aktualnega grofa in grofice ter petih otrok ter trije drugi portreti. V isti sobi so si obiskovalci lahko ogledali tudi naslikano družinsko deblo Auerspergov. V jedilnici je viselo osem portretov, v sobi nad jedilnico pa deset starih slik. V ženski sobi (grofičini sprejemnici?) so visele tri majhne slike, sobo s kaminom pa je krasil velik in prelep večbarvni zemljevid "Geographische mappa totius terrarum orbis".⁵⁶

Manjvredne kovine so težile police in skrinje v kuhinjah in shrambah.

Kositer, medenina, baker in tudi železo so bili materiali, ki so sodili v kuhinjo: posode, kotli, različni rešetke, krožniki in skleda za vsakdanjo uporabo. V Ljubljani so natehtali malenkost več kot 50 kilogramov kositrnega posodja. Tudi na Dragomlju je bilo veliko kuhinjskega posodja. Starega, že obrabljenega, za 84 funtov ali nekaj več kot 47 kilogramov (kotli, krožniki, dve veliki steklenici in velik vrč) in 64 funtov ali 35,84 kilogramov novega (dva ducata krožnikov, ducat skodel, vrč za umivanje in vrč). Od posebnosti med ponvami, kotli in drugimi kuhinjskimi pripomočki omenimo le ponev za torte, ki so jih očitno pekli samo na Dragomlju.

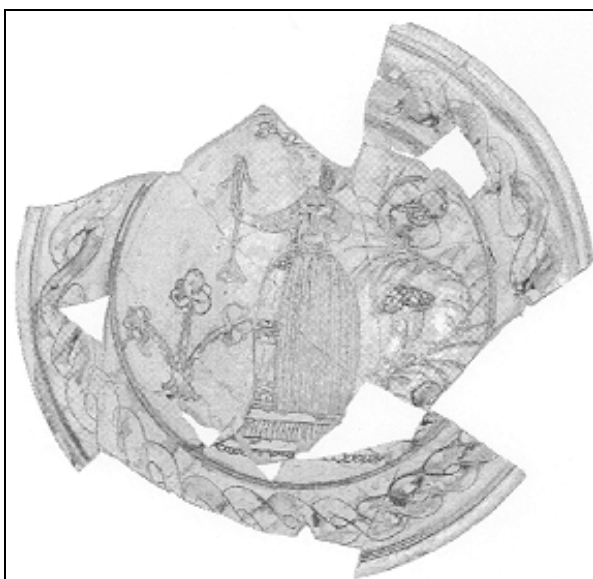
⁵³ Inventar, str. 168.

⁵⁴ Menaše, *Marija v slovenski umetnosti*, str. 101 ss. Turjaški so imeli upodobitev Marije silno radi; kot vojskovodje so včasih luno nadomestili kar s Turkom, ki ga tepta Marija.

⁵⁵ Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, str. 1389. Geslo Vollbauer pomeni lastnika velike kmetije.

⁵⁶ Inventar, str. 268-270.

⁵² *SBL*, V, Megiser, str. 84 ss.

Glaziran krožnik s figuralnim motivom – "sveta Uršula" (druga polovica 16. stol.) (Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)

Tudi na Turjaku je bilo kositra zelo veliko, obenem so popisali več raznovrstnih kuhinjskih pripomočkov. Kakšno delovno kuhinjsko orodje so vihteli kuharji, da so nahranili gospoda, njegovo družino in goste? Popis našteva v grajski kuhinji kotle, škafe, grelec ("scandalet"), mreže in ražnje, ponve, železne grebljice za žerjavico (širhakele), železno zajemalko, strgalo (ribežen), noža za sek-ljanje, železno lopato, železno verigo za kotel, možnar z železnim tolkačem, šest železnih sveč-nikov, pločevinaste posode za maslo in moko ter olje in kis, penovko ("abfām leffl") in trinožnik, najverjetneje za polaganje loncev v peč ("trifuess").

Orožje in oprema za konja

Orožje in konj sta bila statusna simbola ple-miškega stanu. Kaj in koliko je bilo tega v Auer-spergovi "orožarni" in kaj je stalo v hlevu v Ljubljani?⁵⁷

Dve cevi za puško, dve cevi risanici, sedem karabink, trije pari pištol, pet tokov za pištote, štirje oklepi (od tega en star), tri nove napadalne čelade in deset starih, štiri torbe za naboje, med njimi ena stara, torba za smodnik, vilice za mušketo in turški vojaški boben. Kaj bi lahko bil "ein tschakhän"? Še najbližje tej besedi, če pred-postavimo, da je pisar nekoliko po svoje, kakor že večkrat, zapisal tudi ta predmet, je čakija, turški nož oziroma neke vrste bodalo. Ali pa morda čakram, indijski, vzhodnjaški borilni disk ali

prstan. Morda so to orožje uporabljali tudi Turki in je bil v Auerspergovi orožarni kot bojni plen?

Torej – od orožja pravzaprav nič posebnega!

V hlevu sta bila privezana dva vprežna konja ("gutsheross") in zraven je sodilo še osem kosov pripadajoče opreme. Grof je imel še dva jezdna konja, dve sedli, dve uzdi, črno žametno sedlo z medeninastimi stremeni, staro majhno sedlo in podsedelnico iz kordovanskega usnja.

"Vozni park" je bil kar soliden za mestne vož-nje pa tudi za daljša prevažanja na deželo. Pri-pravljena za na pot je čakala velika črna "caroza" – potovalni voz z zastekljenimi okni in črno pre-vlečena. In še manjši rdeče tapcirani voz, tretji voz pa je bil tapciran z zelenim povoščenim plat-nom. Omenjeni so še vojaški voz, prav tako prevlečen z zelenim povoščenim platnom, velik furmanski voz ali lojtrnik, konjski komat in druga oprema, ki je sodila zraven, ter nosilnica, ki je bila prevlečena in zagrnjena z zelenim povoščenim platnom s pripadajočo opremo ter še dve sedli.

Na Dragomlju in še bolj na Turjaku so bili pod to rubriko opisani raznovrstnejši predmeti. Drago-meljsko orožje so odlagali v en prostor, enako kot v Ljubljani. Premogli so dve puški risanici in dve šibrovki, stara spada/degen ali tanki meč, tri dvojne kavlje ("toppelhagken"), dve pehotni sulici, pet partizan (francoskih kopij), pet helebard in smodnišnico ("ein pulferflasche").

Turjak je bil bolj napolnjen z orožjem, hranili pa so ga v različnih prostorih. V poslikani izbi ("in gemalene stübl") je bilo osem risanic, šibrovka, kratka puška, star samokres, lovska puška, lovska torba in železna maska ali naličnik ("eisene la-ruen"). "Im thure aus der caminstuben" so hranili orožje, ki je bilo značilno za t.i. lovske sobe, saj so imeli tu 61 pehotnih sulic (pikejev), 60 sabelj, 12 mušket z naboji in 11 brez teh, 10 širokih in 7 ozkih helebard in boben. Nad vrati nad kletjo je visel velik kovinski kos brez lafet, štirje modeli za vlivanje krogel in veliko železno bojno kladivo z dodano razlago: "dergleichen man bey dem hamerwerkh zebrauchen pflegt".⁵⁸ Očitno je prišlo kladivo prav za delo, po potrebi pa tudi za boj.

V dragomeljskem hlevu je imel Janez Andrej rjavca (prama), ki ga je konjar vzgajal za jezdnega konja, štiri vprežne konje (dva bela šimeljna, enega prama ter rdečega šimeljna) in stare konjske uzde.

Na Turjaku so stali v hlevu štirje vprežni konji, dva jezdna konja (beli šimelj in konj, ki je imel bolezen zadnjih nog? – "rapp") in triletno žrebe. Dodan je popis za pristavo Poljana (Pöllandt), kjer so imeli še tri rjave delovne konje, eno mišje sivo kobilico ter tri polletne kobilice, tri jezdna sedla, dvoje široke uzde in dva povodca. "Im thuern auf der caminstuben" so našli novo črno sedlo, sedli

⁵⁷ Orožje slovenim po: Ciglencečki, Selinšek, *Zbirka orožja na Ptujskem gradu*.

⁵⁸ Inventar, str. 272 ss.

dveh mladih gospodov, staro žensko sedlo in štiri šotore.

Obleka naredi – grofa

Zelo hitro opravijo popisovalci z obleko na Dragomlju in še hitreje na Turjaku, saj pod tem zapišejo "nichts verhanden" – nič niso izročili. Na priženjeni graščini je hranil le staro policijsko obleko in suktnjo, star suknen potovalni plašč in tri stare klobuke, ob katerih pa niso pozabili omeniti, da sta bila dva siva in en črn. Očitno gospod grof res ni veliko živel na svojih posestvih ali pa je "vse svoje vozil s seboj".

Se je pa v Ljubljani raje preoblečil, četudi spet ni imel natrpanih skrinj/omar z oblekami, kot bi morda pričakovali "od enega grofa". Toda ne gre pozabiti, da so bile obleke velikokrat zapisane v oporokah imenitnikov, ki so z zadnjo voljo volili obleko (in to ne samo novo) dedičem, kar je zagotovo pomenilo določeno vrednost.

Najprej so popisali dve novi obleki (kar bi lahko pomenilo, da je smrt Janeza Andreja prese-netila). Ena obleka je bila sešita iz črno rožastega atlasa. Okrašena je bila z lepimi, velikimi svilenimi čipkami. Poleg so sodili še plašč, hlače do kolen in čevlji/škornji na trakove. Druga nova obleka je bila "policijska" (polizeyzeug) iz srebrne svile, okrašena z različnimi trakovi. Najverjetneje je policijska pomenila uradniško uniformo.⁵⁹ Čez je oblekel še suktnjo in čez ramo si je obesil izvezen bandelir, ki je bil iz enake svile kot obleka.

Potem so popisali tri ponošene obleke: ena je bila "policijska" potovalna oprava s suktnjo in hlačami do kolen in na trakove; dve sta bili stari črni sukneni obleki.

Za mrzle dni je grof oblekel plašč iz črnega žameta, ki je bil ves podložen s krznom kune zlatice. Morda ga je še lahko nosil pozimi doma v palači, saj je pripisano, da je bil že zelo ponošen. Iz temno sivega sukna je imel izdelano obleko, par hlač, okrašenih s srebrnimi čipkami, poleg so sodili še plašč z dolgimi rokavi in iz sivega tobina ali dvojnega tafta⁶⁰ s srebrnimi čipkami okrašen kratek plašč ali "wamas".⁶¹ Poleg si je lahko obul škornje s širokimi zvonci ("stiffl canon") iz sivega sukna in okrašene s srebrnimi čipkami (popisana sta dva podobna para).

Imel je še en bandelir, izvezen s srebrom in izvezene rokavice. Iz sivega sukna je nosil potovalno obleko, ki je bila pošita s srebrnimi "galanen" in srebrnimi gumbi, zraven pa je oblekel še "wamas" iz usnja ("pisom leder").

V omari ali skrinji za obleko je hranil črn plašč iz dvojnega tafta ali tobina, ki je bil pošit z lepimi črnimi svilenimi čipkami, poleg tega še črn svilen plašč, ki je bil na gosto pošit s črnimi svilenimi trakovi, črn suknen plašč, črn svilen izvezen bandelir, star in ponošen krznen plašč iz črnega sukna, sivo suknen potovalno obleko, ki so jo krasili srebrni gumbi. Si je pokril grofovsko glavo res samo s tremi črnimi, starimi, že nekoliko obdrgnjenimi klobuki?

Ker so tedaj pomembno vlogo igrale tudi barve, naj samo povzamemo, za katere barve se je odločal? Črno, srebrno, sivo in temno sivo. Še vedno dokaj konservativno, barve so bile elegantne in primerne, četudi je bila ena obleka že iz rožastega tafta, okrancljali pa so ga še s pentljami, čipkami, trakovi, po novi modi, ki je prodirala tudi v moški slog oblačenja.

Pristava, kapela in druge grajske pritikline

Na obeh gradovih sta bila popisa daljša, saj sta imela predvsem gospodarsko funkcijo. Tako so v njih popisali tudi planšarijo, živino, žita v kaščah, na Turjaku pa še volno, predivo, usnje, kože, razno delovno orodje, slanino, maslo, sveže meso, klobase in vino.

Oba gradova sta imela svoji kapeli, tako da so popisali tudi predmete v obeh. V dragomeljski kapeli so pri bogoslužju uporabljali paramente, patene, štiri medeninaste svečnike, črno žametno kazulo s srebrnim križem iz tobina, modro žametno kazulo s srebrnim "prätte galanen vergrambt" (?), pa kazulo za vsakdanjo uporabo v več barvah, dve albi, usnjen antependij ("ein ledrnes antependium"), dva zemljevida (mäpen) in dva velika relikviarija.

V turjaški kapeli so popisali srebrn in pozlačen kelih s pateno, v rdeči žamet zaviti in s srebrno nitko obšiti misal, misal za vsakdanje branje, čipkasto albo in čipkasto glavni prt za oltar, kazulo iz rožastega cendla, vsakdanjo albo in dva stara medeninasta svečnika.

Na Turjaku so imeli še posebno "rüstcammer" (sobo za počitek?), ki pa je bila zaklenjena!

Kaj v popisu pogrešamo?

Ob tem vprašanju bomo imeli v mislih predvsem popis v ljubljanski palači. Tudi "ne imeti" odraža neko realnost, ki govori o načinu življenja, spremljanje novotarij, kaj se je prijelo pri nas itn.

Čudili smo se že, da prav v Ljubljani niso popisali posteljnega perila, brisač in namiznega tekstila.

Takoj opazimo, da npr. niso popisali okenskih zastorov in peči. Za oboje Maja Žvanut piše, da so bile v tem času običajne. Prve sobne peči so ome-

⁵⁹ Greyerz, Confession as a Social and Economic Factor, str. 309.

⁶⁰ Baš, *Oblačilna kultura na Slovenskem*, str. 20.

⁶¹ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 183.

njali že v 15. stoletju.⁶² Morda obojih niso popisali zato, ker so bile to nepremičnine in s tem razumljene kot stavbno pohištvo. V palači je omejeno le eno grelno telo in sicer žerjavnica.

Večinoma manjkajo tudi stenske tapete. Nejasno je, ali so popisali stare tapete, ki so bile opažene ali zavržene, a še vedno spravljene. Možno bi bilo, da bi bile nove, a bi popisovalci to najverjetneje navedli. Tudi klopi ni bilo, razen če so bile sedenju namenjene številne skrinje. Tudi svetil je omenjenih bore malo, ampak ne smemo pozabiti, da je bil tedaj dan drugače razdeljen kot danes. V drugi polovici 16. stoletja je francoski pisatelj Montaigne zapisal "jutro je zame šele sedma ura",⁶³ kar je pomenilo, da se je za ljudi, tudi "boljše", dan začel dosti bolj zgodaj. Marko Štuhec⁶⁴ je zapisal, da so na ograjno sodišče vabili stranke že za ob šesti uri zjutraj. Ali pa – v letu 1615 je ljubljanski magistrat moral voliti mestnega sodnika ob štirih ali petih zjutraj in nič več popoldne.⁶⁵

Prav tako grof ni imel kopalnice, umivalne omare, niti umivalnih čebrov. Čeprav so imeli Bonomi kopalnico že konec 16. stoletja na gradu Volčji potok,⁶⁶ Marko Štuhec ugotavlja, da so imeli samo štirje obravnavani inventarji sredi 17. stoletja tudi kopalno kad (padwahn), v začetku 18. stoletja pa celo samo dva.⁶⁷

V Ljubljani je grof očitno pil samo iz srebrnih kup ali pokalov, saj ni popisane niti enega kozarca iz stekla ali majolike. Prav tako v mestu ni potreboval ogledal, saj je imel toliko otipljivega bogastva, da mu ga ni bilo potrebno podvajati v zrcalih. V primerjavi z obema drugima lokacijama ni bilo v palači ne hrane in ne vina.

Zanimivo je, da ni imel niti enega glasbenega instrumenta (razen turškega bobna, ki je popisane med orožjem in diši bolj po vojaškem plenu), četudi je bila družina znana po tem, da je vabila v mesto umetnike. Sojer je zapisal, da so različni nemški in italijanski komedijanti predvajali svoje predstave v Auerspergovi palači, zlasti pa na lepem Auerspergovem vrtu.⁶⁸ Zadnji del zapisa velja za knežjo vejo.

Če pobrskamo še po grofovi garderobni skrinji ali omari, lahko povzamemo, da – glede na popis – npr. ni nosil očal, tudi kadil ni (kar je bila tedaj še relativno redka razvada, tobak je sprva veljal celo za zdravilo, šele v času tridesetletne vojne se je kajenje razmahnilo),⁶⁹ ni imel nogavic, ne srajc

in ne spodnjega perila. Očitno tudi ni sledil novotarijam ali novodobnim razvadam, ki so jih ponujale "coffeeshops", saj glede na popis ni pil ne čaja in ne kave! Očitno pa je bil eden redkih ljubiteljev sladkega med plemiči na Slovenskem iz sredine 17. stoletja, saj si je že tedaj omislil vilice za sladkor, srebrne in pozlačene, dodali so jim še prižnjeni družinski grb (Lambergov in Galletov) in s tem novosti dali še večjo veljavo.

Kljub temu, da v celotnem popisu omenjajo dve igralni mizi, iz drugih rekvizitov žal ne izvem, kateri "pregrehi" se je vdajal grof.

Ali se je ukvarjal s športom? S tem seveda mislimo na lov, ki je zaposloval plemiče na vse moguče načine: kot šport, zabava, priprave na vojno, ali pa je poskrbel tudi za gurmanske užitke s "pridobivanjem" divjačine, kar je bil privilegij njihovega stanu. Materialni preostanki tega grofovega nagnjenja ne dokazujejo: ne orožja, ne obleke in ne npr. popisa kakšnega grofu ljubega sokola ne najdemo v inventarju. Morda bi v ta sklop lahko sodile le puške, smodnišnice in manjša, povsem pozlačena srebrna plastika kragulja v ljubljanski palači. A vendarle – na nobenem posestvu sten niso krasili rogovi ali kože "kapitalnih" odstrelav.

Čas ni bil njegov gospodar, saj ni imel nobene osebne ure; v Ljubljani mu je merila čas namizna ura, v Dragomlju pa stenska. Posebej lahko še enkrat poudarimo, da v palači v Ljubljani ni nikakršne hrane ali vina, medtem ko je na obeh posestvih drugače. Če spet pogledamo v Statut mesta Ptuj⁷⁰ iz leta 1513, je 68. člen sicer določeval, da bi vdovi lahko pripadalo premično imetje (vino, žito, živina, posteljnina in drugi gospodinjski predmeti), ki so bili v hiši, toda to določilo v našem primeru ne drži v celoti, sploh pa ne za ljubljansko palačo! V palači ni bilo nikakršnih zalog vina in hrane, zato se porodi vprašanje, ali so družinski člani v palači sploh že bili vseljeni!?

Zaključek

Kako danes (o)vrednotiti premoženje, ki so ga popisali po smrti grofa von Auersperga davnega leta 1664? Kaj lahko pove inventar po umrlem visokorodnem gospodu, gospodu Janezu Andreju grofu Auerspergu, gospodu Schönberškem in Seisenberškem, dednem maršalu in komorniku Kranjske in Slovenske marke, cesarsko-kraljevem komorniku itn. itn.?⁷¹

Šaljivo bi lahko zaključili, da se je grof Janez Andrej von Auersperg v Ljubljani bahal s srebrom in nakitom ter obleko, v Dragomlju je bral in se grel med razkošnim posteljnim perilom in pod šestnajstimi odejami, kaj pa na Turjaku? Šele na

⁶² Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 175

⁶³ Dibie, *Etnologija spalnice*, str. 93

⁶⁴ Štuhec, *Rdeča postelja*, str. 133.

⁶⁵ ZAL, Fabjančič, *Knjiga sodnikov in županov*. II. del 1599-1720.

⁶⁶ Žvanut, *Od viteza do gospoda*, str. 182.

⁶⁷ Štuhec, *Rdeča postelja*, str. 137.

⁶⁸ Sojer, *Potovanja skozi Ljubljano*, str. 24.

⁶⁹ Čepič, *Opojnost tobaka*, str. 15 ss.

⁷⁰ Hernja Masten, Kos, *Statut mesta Ptuj*, str. 119.

⁷¹ Inventar, str. 5.

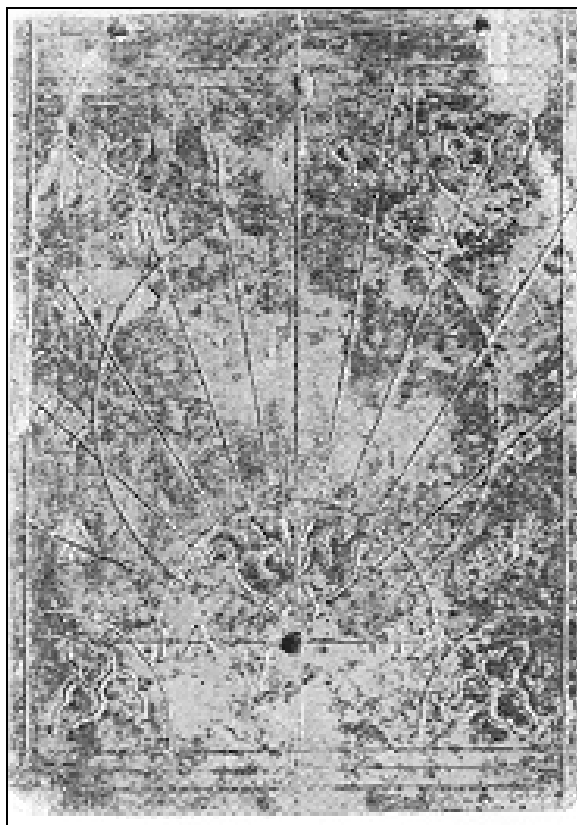
Turjaku dobimo "tisti pravi občutek" gradu, grofovskega domovanja: postarano pohištvo, postavljanje z veličastnimi družinskimi portreti, razstavljeno orožje, ogledalo, zemljevid ...

V celoti gledano je popis nekoliko nekonsistentno pisan, včasih se zdi, kot da je komisija nekaj pozabila. Zato bo potrebno v prihodnosti opraviti še dodatne raziskave, ki bodo natančneje osvetlili premoženjsko in "predmetno" stanje grofa Janeza Andreja, njegove soproge in otrok: npr. poročno pogodbo, oporoko, zlasti bo zanimivo primerjati popis imetja pravnika Volbenka Engelberta Janeza Ignaca Adama (1716 do 1768). Že raziskava njegovega listinskega gradiva bo pomemben dodatek o raziskovanju njegovega premoženja.

Kljub vsemu pa vpogled med štiri stene palače grofa Janeza Andreja Auersperga pusti močan vtis. Dejstvo je, da je višji sloj na Slovenskem finančno mogel, hotel in znal slediti tedanjemu evropskemu privilegiranemu družbenemu sloju. No, ali pa vsaj ni dosti zaostajal. Kot cesarsko kraljevi komornik je bil Janez Andrej na nivoju ministra oziroma svetovalca za gospodarska in finančna vprašanja. V slovenskem merilu je Maja Lozar Štamcar ob proučevanju stanovanjske kulture 17. stoletja ugotovila, da je bila "soba s kaminom na Turjaku" ena najbogateje opremljenih sob tedaj na Slovenskem.⁷²

Bogastvo se ne kaže samo v srebrnem posodju in imenitnem nakitu, v zelo bogatem posteljnem perilu, pač pa tudi v popisanim pohištvu v palači v Ljubljani: orehov les je veljal za zlahtnega in dragega (četudi ni jasno, ali gre za pravi les ali za orehov furnir). Prav tako je "trendovski" glede nekaterih kosov pohištva: oblika, npr. osmerokotne mize, je bila na začetku 17. stoletja v Evropi prava redkost, Janez Andrej pa jo je že imel sredi 17. stoletja. Prav tako so pisalne mize, in še celo dve, znak modnosti, novosti, redkosti. Strežne mize kažejo na nov, višji vedenjski vzorec, vprašanje je le, če vsakdana njegove družine ali predvsem gostij: iz kuhinje je bilo potrebno opraviti daljšo pot s servirnim posodjem in hrano, ki so jo nato odložili na strežne mize in šele nato postregli povabljenim gostom za mizo.

Pa očitno niso sledili samo novostim na tem področju. Tudi kar se oblačilne mode tiče, so tujci, ki so na svojih potovanjih po Kranjski ocenili naše prebivalstvo, ugotavljali, da naj bi tudi na zunaj ne izgledali slabše kot katerikoli drugi meščani na Nemškem.⁷³ Španska se je že od začetka 17. stoletja umikala nemški in francoski modi, kar veje tudi iz popisa grofovih oblek – stroge španske kroje je že zamenjal z bolj veselimi barvami, vzorci in modnimi dodatki.

*Žepna sončna ura (druga polovica 16. stol.)
(Fototeka Mestnega muzeja Ljubljana)*

Iz komentarjev članov popisne komisije je opazno, da iz popisa lahko delno izluščimo nekaj tudi o stanju predmetov. Zaključek bi lahko bil, da stvari niso kar odmetavali, da so bili predmeti vendarle še v uporabi, četudi so bili to stare obrabljene preproge, preluknjane kositrne posode ali pa stari, zdrgnjeni plašči. Je pa tudi res, da pod pojmom "alt" ne razumejo vedno pomena, da so bili to stari in dotrajani predmeti, ampak preprosto predmete, ki so jih podedovali po prednikih. Dejansko pisar zapiše tri različne besede, ki bi lahko označevale starost: alt – sehr alt – altvaterisch.

Če gledamo z današnjimi očmi: grof Janez Andrej Auersperg je imel veliko palačo v mestu ter dve gospostvi in še posestva, ki so sodila zraven, dostojen "vozni park", zavidanja vredne dragočnosti v srebrnini, nakitu, pohištvu in posteljnem perilu. Mirno lahko zapišemo, da je živel svojemu stanu primerno.

Posebnosti se kažejo bolj v podrobnostih, ki so jih morda prekrila stoletja. Morda lahko, zaradi nekaterih predmetov, ki jih ni, tudi nekoliko špekuliramo z dejstvom, da palača v Ljubljani ni bila niti v celoti pozidana, niti povsem opremljena.

In če smo ves čas primerjali, moramo pogledati tudi površino vseh treh nepremičnin in gotovo je bila ljubljanska med njimi najmanjša in predvsem

⁷² Lozar Štamcar, Stanovanjsko ud obje v 17. stoletju na Slovenskem, str. 93.

⁷³ Mal, *Ljubljana in njeni ljudje*, str. 127.

namenjena samo "mestnemu" prebivanju, na obeh gradovih pa so vendarle opravljali tudi gospodarske dejavnosti, na Turjaku sta bili popisani tudi pristavi Nadlišek in Polana.

Naštevajoč res opazno odsotnost posteljnega in namiznega perila v Ljubljani lahko zgolj ugibamo, da grof s celo družino pravzaprav sploh še ni spal v novo zgrajeni palači (ki jo je šele opremil) in se je dnevno vozil v Dragomelj. Morda je bila povezava mestne palače in posestva na podeželju močnejša, kot si mi mislimo in razdalje krajše, kot se nam danes zdi za nazaj!

Lahko pa ugibamo še drugače: kaj pa, če so popisovalce preprosto tako očarali gotovina, srebrnina in nakit, da so prezrli posteljino, ki jo morabitni tu še niso imeli v takšnih količinah kot na Dragomlju ali Turjaku?

Še eno vzporednico z evropsko elito lahko potegnemo. Francoski antropolog Dibie je, ko je razmišljal o odnosu meščana in plemiča do mesta, zapisal misel, ki jo je mogoče razbrati tudi med popisom premoženja Janeza Andreja Auersperga. Plemiča so na mesto vezale manj trdne vezi kot meščana, saj so dvorjani (v njegovem primerjanju) "bili zvečine lastniki podeželskih bivaljš, od koder so dobili ime in velik del dohodkov in kamor so se včasih umaknili. Del mestnega tkiva so bili samo kot porabniki razkošja."⁷⁴

Slovarček

abfäm löffel	kuhinjski pripomoček, najverjetneje penovka oziroma žlica za pobiranje pene	lot	mera za težo in čistino srebra v zlitini
alba	dolga, bela mašna srajca	mäsche	okrasne pentlje, ki so jih dodajali oblačilom
antependij	glavni prt za oltar	patena	krožnik za hostije
armpändtlein	narokvica, zapestnica za zgornjo nadlaket	pedstatt	leseno ogrodje za posteljo, poleg sodilo nebo; posteljnak
B:M:V:	slika Marije, kratica za: Beatissima Maria Virgo	pikha	pike, pehotna sulica
carabiner riemb	jermen za puško	piren/piron	vilice
cendl	vrsta tkanine	pörte	okrasni trakovi
contrafect	portret	reibett	pomožna postelja
degen	tanki, ozki meč	relikviarj	skrinjica za shranjevanje svetniških ostankov
dopien	dvojača	rundtaffl mit flügel	okrogla miza s krili, z vstavkom so povečali delovno površino
eisene laruen	železna maska ali naličnik	scandalet/scadalet	grelec
federbett	pernica	schanktisch	strežna omara
güsspökh mit khandl	umivalna skleda z vrčem	schiffer rubin	drag kamen, brušen danes na čolniček, navette
haupt khüss	glavna blazina	schöpfleffl	zajemalka
kazula	liturgični plašč katoliških duhovnikov	schröttrohr	šibrovka
kordovansko usnje	tudi laško usnje, fino, mehko kozje usnje po mestu Cordobi	schubettl	predalna postelja
lange pölster	dolga blazina	schussel ring	podstavek za skledo
		senftte	nosilnica
		shue pändtern	trakovi za pritrdjevanje čevljev na hlače ali nogavice
		spalier	stenske opone ali opaži iz tekstila, lahko tudi usnja
		steigbügel	stremena
		stiffl canon	moški škornji z zelo širokimi zvonci
		tafflrubin	drag kamen, brušen na gladko površino s prisekanimi robovi
		tobin	tkanina, dvojno tkan taft
		toppelhagken	orožje, dvojni kavelj
		trifuess	trinožnik
		tschakhän?	orožje; morda turški nož, bodalo – čakija ali pa morda vzhodnjaški bojni prstan ali obroč
		valenzien	valencijanka, odeja
		vässl	vazica
		waassenstein	poldrag kamen ahat, ko se pod brušeno površino v kamnu še pretaka voda
		waidtapfen	lovška torba
		wamas	kratek moški plašč
		wörgehenk/bandelir	okrasni trak, tekel z rame na nasprotni bok, nosil meč
		zandtstuerer	zobotrebec
		zogne rohr	puška risanica
		zukherpiren	vilice za sladkor

⁷⁴ Dibie, *Etnologija spalnice*, str. 98 ss.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 309, lit. A, 1-11, 14

Zapuščinski inventar I A, 11.

Zapuščinski inventar I A, 14.

NŠAL – Nadškofijski arhiv v Ljubljani

Matične knjige župnij ljubljanske nadškofije:

Sterberegister dem dompfarr: knjige 1, 2.

Liber bapstiantorum dem dompfarr: knjige 3, 8, 9.

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljane

Rokopisna zapuščina Vladislava Fabjančiča,

Sodniki in župani 1269-1820, I. knjiga.

USTNI VIR

Marija Edith von Auersperg, Cervignano, julij 2003

LITERATURA

Adelung, Johann Christoph: *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der Hochdeutschen Mundart in der Ausgabe 1811*. Digitale version, image 0096 (mdz.bib-bvb.de/digbib/lexika/adelung/).

Andrejka, Rudolf: Poslopje Mestnega muzeja Ljubljana, njegova zgodovina in stanovalci. *Kronika slovenskih mest*, II, št. 4, Ljubljana, 1935, str. 261-266.

Baš, Angelos: *Oblačilna kultura na Slovenskem v 17. in 18. stoletju*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1992.

Blaznik, Pavle: Iz življenja loškega plemstva v 17. stoletju. *Loški razgledi*, XVII, 1970, str. 33-39.

Bojc, Etbin: *Pregovori in reki na Slovenskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1980.

Byan, Michelle: *Svet okrog nas. Orožje*. Murska Sobota : Pomurska založba, 1991.

Ciglenečki, Marjeta, Selinšek, Polona: *Zbirka orožja na Ptujskem gradu*. Ptuj : Pokrajinski muzej Ptuj, 1999.

Čepič, Taja: *Opojnost tobaka. Razstava Mestnega muzeja Ljubljana ob 120-letnici Tobačne Ljubljana*. Ljubljana : Mestni muzej, 1991.

Dejak, Vlasta: *Orožje iz Posavskega muzeja*. Knjiga 10, Brežice : Posavski muzej Brežice, 1995.

Dibie, Pascal: *Etnologija spalnice*. Ljubljana : Založba/*cf, 1999.

Enciklopedija orožja. Orožje skozi sedem tisočletij (ur. Miroslav Ulčar), Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1995.

Greyerz von, Kaspar: Confession as a Social and Economic Factor. *Germany. A new Social and Economic History, vol. II, 1630-1800* (ed. Sheilagh Ogilvie), London-New York-Sydney-Auckland, str. 309-349.

Hernja Masten, Marija, Kos, Dušan: *Statut mesta Ptuj 1513*. Ptuj, Ljubljana, 1999.

Horvat, Tine: Turjaška palača. *Preobrazbe Turjaške palače*. Ljubljana : Mestni muzej, 2002, str. 51-88.

Jakič, Ivan: *Vsi slovenski gradovi : Leksikon slovenske grajske zapuščine*. Ljubljana : DZS, 1997.

Junker, Almut, Stille, Eva: *Zur Geschichte der Unterwäsche 1700-1960*. Frankfurt am Main : Historisches Museum Frankfurt, 1988, str. 76.

Klein, Ruth: *Lexicon der Mode*. Baden Baden : Woldemar Klein Verlag, 1950.

Koblar, Anton: Ljubljančani 17. stoletja. *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, X, 1900, str. 179-239.

Kos, Dušan: Metliški grad po inventarju leta 1723. *Kronika*, 34, 1986, št. 3, str. 148-151.

Künstle, Karl: *Ikonographie der christlichen Kunst*. Band I, Freiburg im Breisgau, 1928.

Lenk, Torsten: *Steinschloss Feuerwaffen, Ursprung und Entwicklung*. Hamburg und Berlin, 1973.

Ljubljana in njeni ljudje. Sinopsis scenarija za stalno postavitev Mestnega muzeja Ljubljana, podprojektna skupina Turjačani, Ljubljana, 2002.

Logar, Janez: Megiser Hijeronim. *Slovenski biografski leksikon*, V, Ljubljana 1933, str. 84-87.

Lozar Štamcar, Maja: Stanovanjsko obdobje v 17. stoletju na Slovenskem. *Theatrum vitae et mortis humanae*. Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2002, str. 91-129.

Lubej, Uroš: Auerspergi in njihova grofovsko palača v Ljubljani. *Preobrazbe Turjaške palače*. Ljubljana : Mestni muzej, Ljubljana, 2002, str. 19-49.

Mal, Josip: *Ljubljana in njeni ljudje*. Ljubljana : Mestni muzej, 1957.

Mihelič, Darja: Srednjeveška Tržačanka v ogledalu mestnega statuta. *Etnolog*, 7 (LVIII), 1997, str. 87-102.

Menaše, Luc: *Marija v slovenski umetnosti*. Celje : Mohorjeva družba, 1994.

Nabergoj, Tomaž: Habent sua fata gladii, habent sua fata arma! Prispevek k izrazju za orožje in bojno opremo v srednjeveških pisnih virih za slovenski prostor. *Kronika*, 49, 2001, št. 1-2, str. 1-23.

Otorepec, Božo: Iz zgodovine turjaškega gradu. *Kronika*, XXI, št. 3, 1973, str. 147-152.

Preinfalk, Miha: Iz arhivskih fondov in zbirk. Turjaški arhiv in njegove listine. *Arhivi*, XXIV, 2001, št. 2, str. 83-104.

Ropotar, Borut: *Nakit. Priročnik za zlatarje in prodajalce nakita z 58 slikami*. Celje : TOZD Trgovine Zlatarne Celje, 1975.

Rothmüller, Hans: *Schmuck und Juwelen*. München : Batenberg Antiquitäten Kataloge, 1988.

SBL V – Slovenski biografski leksikon, V (ur. F. K. Lukman z ured. odborom). V Ljubljani : 1933.

Schmeller, Johann Andreas: *Bayerisches Wörterbuch*. München : R. Oldenburg Verlag, 1986.

- Schönleben, J. L.: *Genealogia illustrissimae familiae principum, comitum, et baronum ab Auersperg*. Labaci, 1681.
- Schumann, Walter: *Edelsteine und Schmucksteine*. München : BLV, 1986.
- Seymour, John: *Vergessene Haushaltstechniken*. Ravensburg : Maier, 1988.
- Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.
- Sojer, Franc: Potovanja skozi Ljubljano. *Kronika slovenskih mest*, VI, 1939, št. 1, str. 21-24; št. 2, str. 100-104; št. 3, str. 164-186; št. 4, str. 211-214.
- SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, III. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1979.
- Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. Gorenjska I – III*. Ljubljana : Viharnik : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1997.
- Štukl, Franc: Inventar škofjeloškega gradu iz leta 1315. *Loški razgledi*, XI, 1964, str. 205-208.
- Štuhec, Marko: *Rdeča postelja, ščurki in solze vdove Prešeren*. Ljubljana : ŠKUC : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1995 – (Studia humanitatis, Apes ; 1).
- Štuhec, Marko: *Materialna kultura plemstva na Kranjskem v prvi polovici 18. stoletja*. Ljubljana : Doktorska disertacija, 2000.
- Theatrum vitae et mortis humanae. Prizorišče človeškega življenja in smrti*. Ljubljana : Narodni muzej Slovenije, 2002.
- Vrišer, Andreja: *Noša v baroku na Slovenskem*. Ljubljana : Razprave Filozofske fakultete, 1993.
- Wahrig, Gerhard: *Deutsches Wörterbuch*. München : Mosaik Verlag, 1986.
- Wolf, Anton Alois: *Deutsch-slovenisches Wörterbuch. A-L, M-Z*. Laibach : Gedruckt bei Josef Blasnik, 1860.
- Žvanut, Maja: *Od gospoda do viteza*. Ljubljana : Viharnik : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Erbe des Grafen Johann Andreas Auersperg

Als Graf Johann Andreas Auersperg im Oktober 1664 starb, hinterließ er eine Witwe, mindestens sechs Kinder, drei Liegenschaften und deren Einrichtungen. Da die Kinder noch minderjährig waren, musste man den Besitz des Verstorbenen inventarisieren. Die Inventurkommission nahm am 1. Dezember 1664 ihre Arbeit im Palast in Ljubljana (Laibach) auf, setzte sie auf der Herrschaft Dragomelj (Dragomel) fort und schloss sie im Februar

1665 auf Schloss Turjak (Auersperg) ab. Anfang März desselben Jahres wurde die Inventaraufnahme Johann Herward Khazianer, dem Landesvertreter für Krain, übergeben.

Den Auersperger Palast in Ljubljana errichtete der Graf in den Jahren 1654-1658 an der Stelle, wo drei Häuser gestanden hatten, die er von seinem Vater erbe. In den Besitz der Herrschaft Dragomelj gelangte er durch die Mitgift seiner Frau, der Baronin Anna Elisabeta von Lamberg, das Schloss Auersperg war ein Titularbesitz der Familie Auersperg. Graf Johann Andreas Auersperg überließ seiner Frau die Hälfte des Hauses, leider wurde bei der Inventaraufnahme nicht darauf hingewiesen, ob das Inventar des ganzen Hauses oder lediglich der dem Grafen gehörigen Hälfte verzeichnet wurde. Aus den Andeutungen im Verzeichnis kann man erraten, dass die Stellung der Witwe etwas unklar war: Zwischen der Meinung der Gräfin, was bereits ihr Eigentum sei und nicht in die Erbmasse gehöre, und dem, was die Inventarkommission als ihr Eigentum verstand, bestand nämlich ein Widerspruch.

Volle Geldbeutel, Prestige-Silberbesteck, prunkvoller Schmuck und vornehme Möbel bildeten das Herzstück der Inneneinrichtung des Palastes in Ljubljana. Luxuriöses Bettzeug und Bücher bestachen in Dragomelj, in Turjak dagegen Gemälde vor allem Familienporträts, Waffen und andere Einrichtung, die bereits auf die alte adelige Herkunft hinwies. Auf die wirtschaftliche Bedeutung der Herrschaften weisen volle Kornkammern und Ställe hin, in Turjak auch die Meierhöfe Polana und Nadlišek. Auf beiden Herrschaften wurde auch das Inventar der Schlosskapellen verzeichnet. Im Mittelpunkt unserer Betrachtungen liegt die Einrichtung des Palastes in Ljubljana bzw. das städtische Leben des Adligen. Der Graf verbrachte im Palast nur sechs Jahre, darum liegt die Vermutung nahe, dass er die Räume nicht ganz eingerichtet hat. Für ein "normales" Leben fehlen im Inventar doch "Gemächer mit Namen", Heizkörper, Leuchter, Teppiche, Bettzeug, Badeinrichtung, Lebensmittel und Wein. Vor allem aber Gemälde und Bücher! Offensichtlich folgte Graf Johann Andreas der Mode mindestens auf drei Gebieten: er benutzte ein prunkvolles silbernes Geschirr mit Zubehör, kaufte moderne Möbel, auch seine Garderobe brachte er auf den neuesten Stand – an Stelle der steifen Kleider nach spanischer Mode beschaffte er sich solche in modernem Schnitt und Farben.

Für eine genauere Analyse des gräflichen Vermögens wären weitere Untersuchungen vonnöten, vor allem eine Aufgliederung des Archivmaterials. Auch der Heiratsvertrag und die Hinterlassenschaftsinventare der direkten Nachkommen von Johann Andreas Auersperg müssten gesichtet werden.